

The image consists of three vertical panels showing a landscape park plan for the 'kwartiermakersfase' (quarter-making phase) in June 2018. The plan is overlaid on a map of the area, which includes a river, fields, and buildings. The plan features a central waterway with various colored zones and structures. The left panel shows a plan with a red highlighted area. The middle panel shows a plan with a red highlighted area and a blue highlighted area. The right panel shows a plan with a red highlighted area and a blue highlighted area. The plan is overlaid on a map of the area, which includes a river, fields, and buildings. The plan features a central waterway with various colored zones and structures. The left panel shows a plan with a red highlighted area. The middle panel shows a plan with a red highlighted area and a blue highlighted area. The right panel shows a plan with a red highlighted area and a blue highlighted area.

Landschapspark Zuidvleugel

kwartiermakersfase juni 2018

Defacto

Architecture & Urbanism

provinciaal adviseur
ruimtelijke kwaliteit
in zuid-holland

The legend consists of two horizontal bars. The top bar is a color gradient from red to blue, with a white line on top and a white line on the bottom. The bottom bar is a color gradient from yellow to blue, with a white line on top and a white line on the bottom.

provinciaal adviseur
ruimtelijke kwaliteit
in zuid-holland

Defacto

Architecture & Urbanism

Inhoud

Landschapspark Zuidvleugel	3
De Oude Rijn Zone	7
De Schie-Vliet Zone	19
De Merwede	31
Conclusie	43

Legenda

Verstedelijkt gebied:

- Stedelijk groen
- Stedelijke vergroening
- Bestaand stads- en dorpsgebied
- Kansen in transformatiegebieden

Groen Blauwe Hoofdstructuur:

- Groenblauwe ontwikkellijnen
- Nieuwe groenblauwe verbindingen

Binnenlandschappen:

- Recreatiegebieden
- Metropolitane parken
- Kansen voor landschappelijke topbestemmingen

Buitenlandschappen:

- Kust
- Delta
- Veenweide

Overig:

- Havengebieden
- Kassengebieden
- Water
- Snelweg
- Spoor
- Provinciegrens
- Infrastructurele barrières

Conceptkaart Landschapspark
Zuidvleugel uit: Verkenning stedelijk
landschap en groenblauwe structuur
(Marco Broekman), met de drie pilot-
locaties.

Landschapspark Zuidvleugel

Afgelopen half jaar heeft de Provinciaal Adviseur Ruimtelijke Kwaliteit in samenwerking met de Provincie Zuid-Holland een verkenning gedaan naar het stedelijk landschap en de groenblauwe structuur van Zuid-Holland. Aanleiding voor de verkenning vormt het groeiende inzicht dat het landschap niet alleen aan betekenis wint als vestigingsvoorwaarde voor bedrijven en bewoners, maar ook dat andere omvangrijke opgaven (o.a. klimaatadaptatie, gezondheid en energietransitie) met een ruimtelijke impact op het landschap om een nieuwe aanpak vragen. Daarbij staat de regio voor een aanzienlijke verstedelijkingsopgave, waarmee de druk op het landschap in, om en tussen de steden toeneemt.

Landschapspark Zuidvleugel

De verkenning heeft geresulteerd in een wenkend perspectief voor de hoog stedelijke zone tussen Leiden en Dordrecht: het Landschapspark Zuidvleugel. Dit concept introduceert naast de grote en de regionale landschappen een groenblauw netwerk wat stad en land verbindt en opnieuw positie geeft. Dit netwerk is met name gekoppeld aan de waterstructuur, het DNA van Zuid-Holland. Met het netwerk zet het Landschapspark in op een gebiedsgerichte en samenhangende aanpak van de opgaven rond verstedelijking, vergroening, gezondheid en klimaat in de Zuidvleugel.

GS heeft het concept omarmd en onder andere gevraagd een verkenning uit te voeren met het oog op de uitvoering. Als invulling van deze opdracht is een kwartiermakers fase gestart. Dit onderzoek is uitgevoerd in opdracht van de PARK.

Verslag

Het voorliggende boekje doet verslag van deze verkenning. Ten behoeve van de studie zijn door Defacto stedenbouw, in samenwerking met de PARK en verschillende gemeenten, een drietal voorbeelduitwerkingen gemaakt van delen van het Landschapspark.

Deze delen zijn:

- De Oude Rijnzone tussen Zoeterwoude en zee i.s.m. gemeente Leiden;
- De Schie-Vlietzone tussen Rotterdam en Den Haag i.s.m. gemeenten Den Haag en Rotterdam;
- Het getijdeparck in de Drechtsteden i.s.m. gemeente Dordrecht.

In drie werkateliers is op basis van een ruimtelijke analyse en een verzameld overzicht plannen en visies gezamenlijk gewerkt aan een eerste uitwerking van een van de projecten van het Landschapspark. De resultaten van deze werksessies (analyse, projecten, streefbeeld en opgaven) zijn weergegeven in dit rapport. De uitkomsten zullen door de PARK worden benut voor het opstellen van een advies aan GS.

Foto: Werksessie Oude Rijn,
Gemeentehuis Katwijk

Resultaten gebiedsuitwerkingen

De resultaten van de drie werkateliers zijn beknopt weergegeven in dit rapport. Daarbij wordt per gebiedsuitwerking eerst kort middels foto's en kaarten een impressie getoond van de, ter voorbereiding van de ateliers gemaakte, gebiedsanalyse.

Vervolgens toont een 'conceptkaart' de ambitie voor de betreffende rivier of vaart. Dit concept is samengesteld aan de hand van de uitkomsten van het atelier waarbij de deelnemers steeds een droombeeld voor de betreffende waterweg hebben geschetst. De droombeelden van de uiteenlopende tafels tijdens de ateliers zijn hierin samengevoegd.

Daarna wordt een impressie getoond van de lopende projecten in de regio die verzameld zijn door de betrokken partners die tijdens de werkateliers zijn gepresenteerd. In een tweede ronde van de ateliers zijn deze projecten door de deelnemers benut om invulling te geven aan het droombeeld. Dit zijn de projecten die in de ogen van de deelnemers een belangrijke rol hebben bij het verwezenlijken van het Landschapspark. Zo resulteert de ambitie voor de rivieren en vaarten samen met de projecten in een eerste verkennende projectenkaart voor het Landschapspark. In aanvulling op de kaart wordt steeds geconcretiseerd wat de vraag vanuit de deelnemers aan de provincie is voor de gebiedsuitwerkingen.

Foto: De Oude Rijn met daarlangs woningen met de achtertuinen gericht op het water

De Oude Rijn Zone

Woningbouwontwikkelingen langs het water

Industrie (met openbaar fietspad) langs de Oude Rijn

Jachthaven bij Katwijk

De Oude Rijn verbindt het achterland met de Noordzee

Terrassen in het centrum van Leiden

Het open polderlandschap langs de Oude Rijn

FOTO'S

Ruimten aan de oevers

- Openbaar
- Brede kade
- Nabijgelegen pleinen
- - - Privaat
- Aangrenzend groen
- Bomenrij

Langs de Oude Rijn zijn veel oevers privaat en daardoor niet openbaar toegankelijk. Hierdoor ontbreekt er vaak een zichtrelatie vanaf de naast de Oude Rijn gelegen weg en het water. Er zijn los van de stedelijke kernen weinig echte plekken langs het water te vinden.

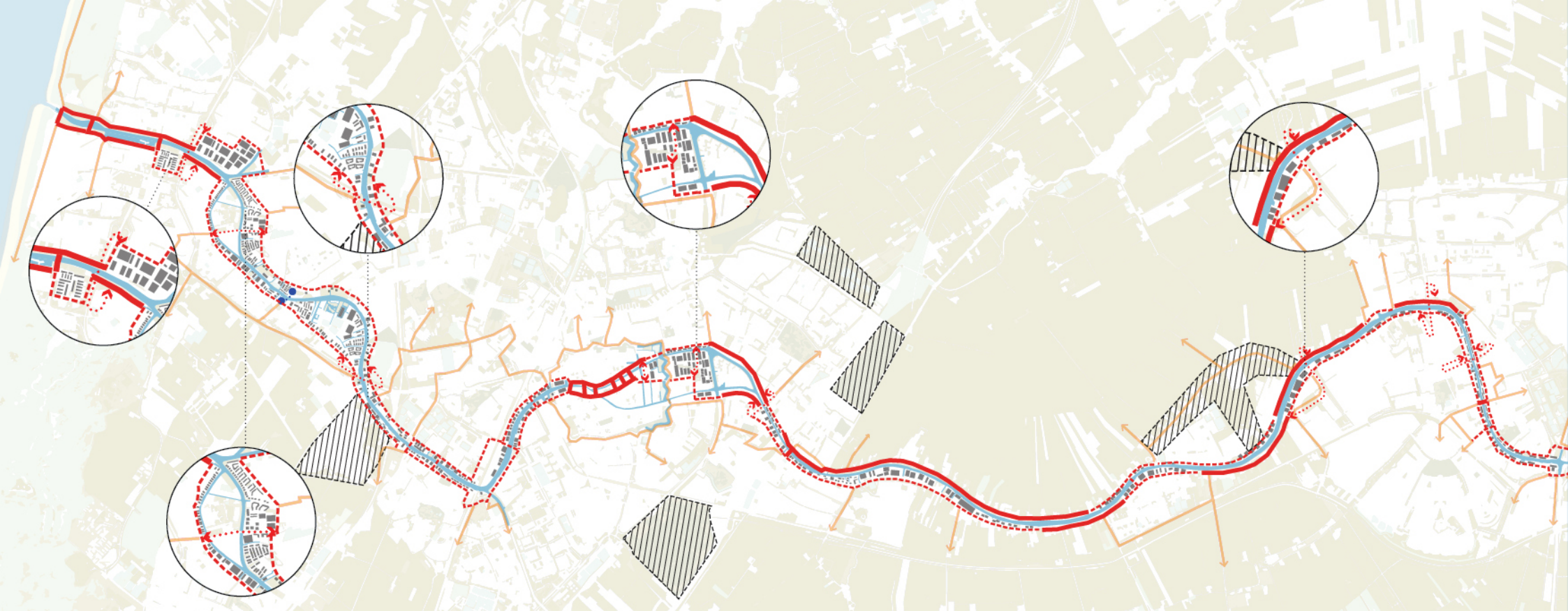

Groenblauw netwerk

Polder	Recreatiegebied	Groenstrook	Landgoederen
Privaat groen	Stadspark	Sportveld	Aangrenzend water
Bomenrij	Bebouwing	Aangrenzend water	Duinen
Groenstrook	Landgoederen	Aangrenzend water	Duinen

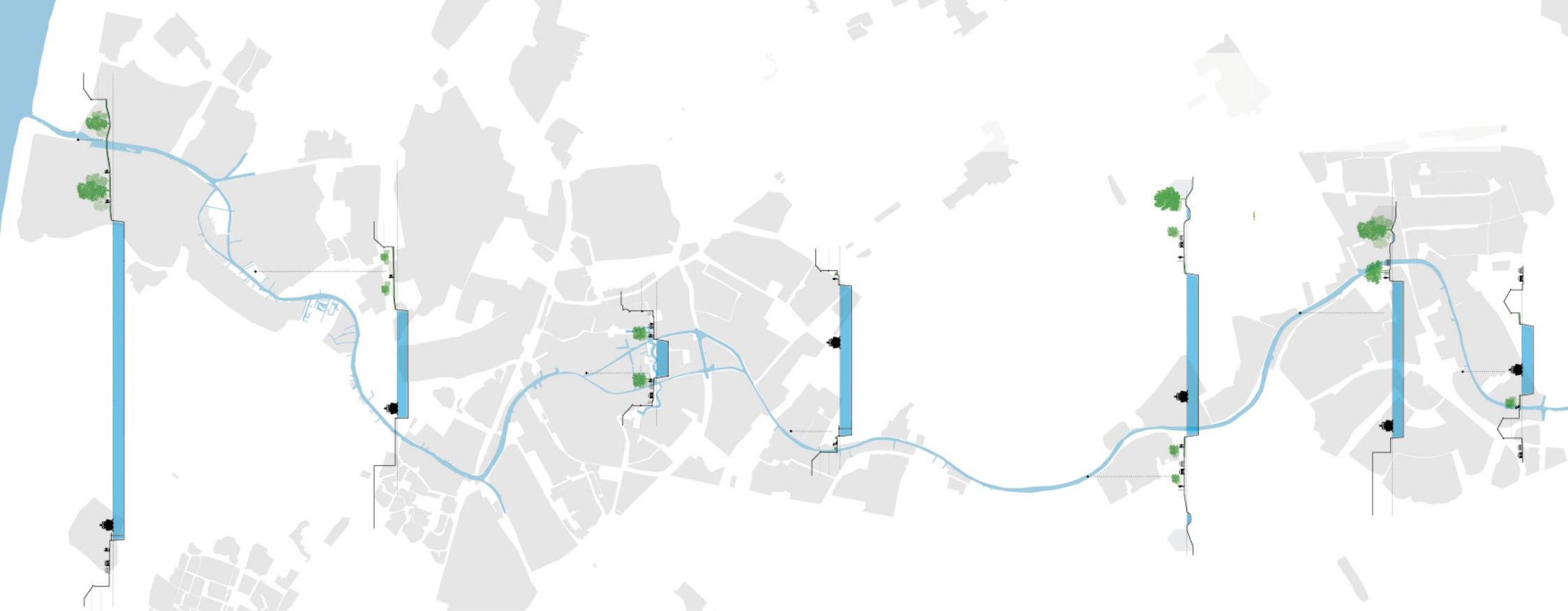

Fietsnetwerk

- Fietsroute met zicht Oude Rijn
- - - Fietsroute zonder zicht Oude Rijn
- Aansluitend fietsnetwerk
- Bebouwing belemmert zicht op water
- Recreatiegebied
Bron: gebiedsprofielen- Zuid Holland
- Veerverbinding

Langs beide zijden van de Oude Rijn liggen fietspaden. Doordat een groot deel van de oevers niet openbaar is heeft ook een groot deel van de fietsroutes geen zicht op het water. Het aantal verbindingen over het water is vooral buiten de stedelijke kernen beperkt.

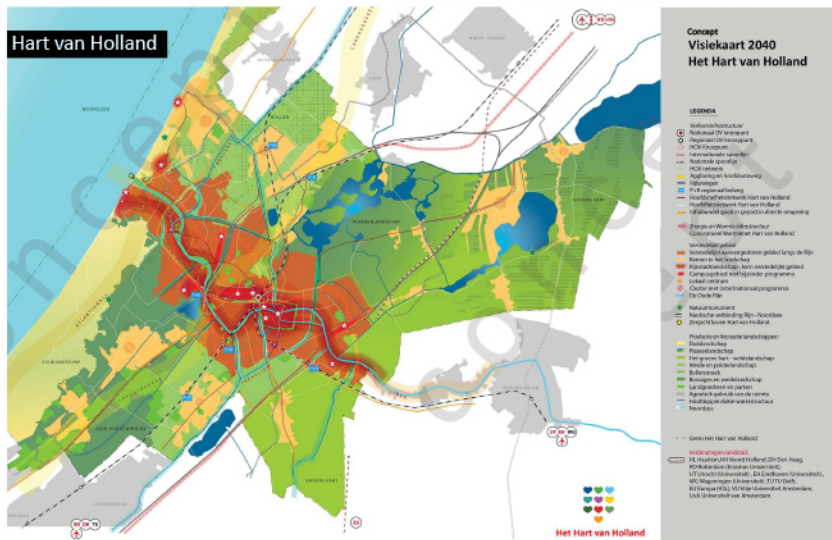

Het profiel van de Oude Rijn wisselt sterk. In de binnenstad van Leiden vertakt de Oude Rijn zich in een singelstructuur met grachten en kades. In Katwijk verbreedt de Oude Rijn richting de zee.

Plannen/visies

- Singelpark Leiden
- Leidse Ommelanden
- Grote Polder
- Zeeheldenbuurt Leiden
- Hart van Holland
- Transformatie Oude Rijnzone

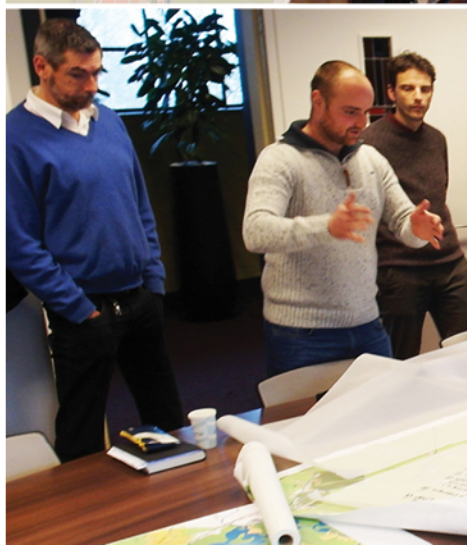
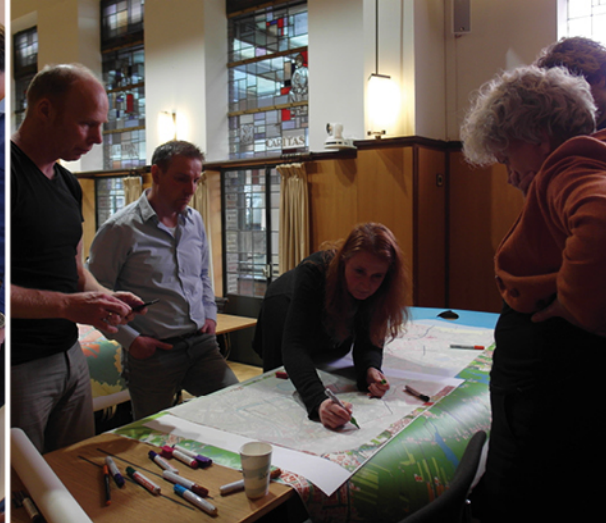

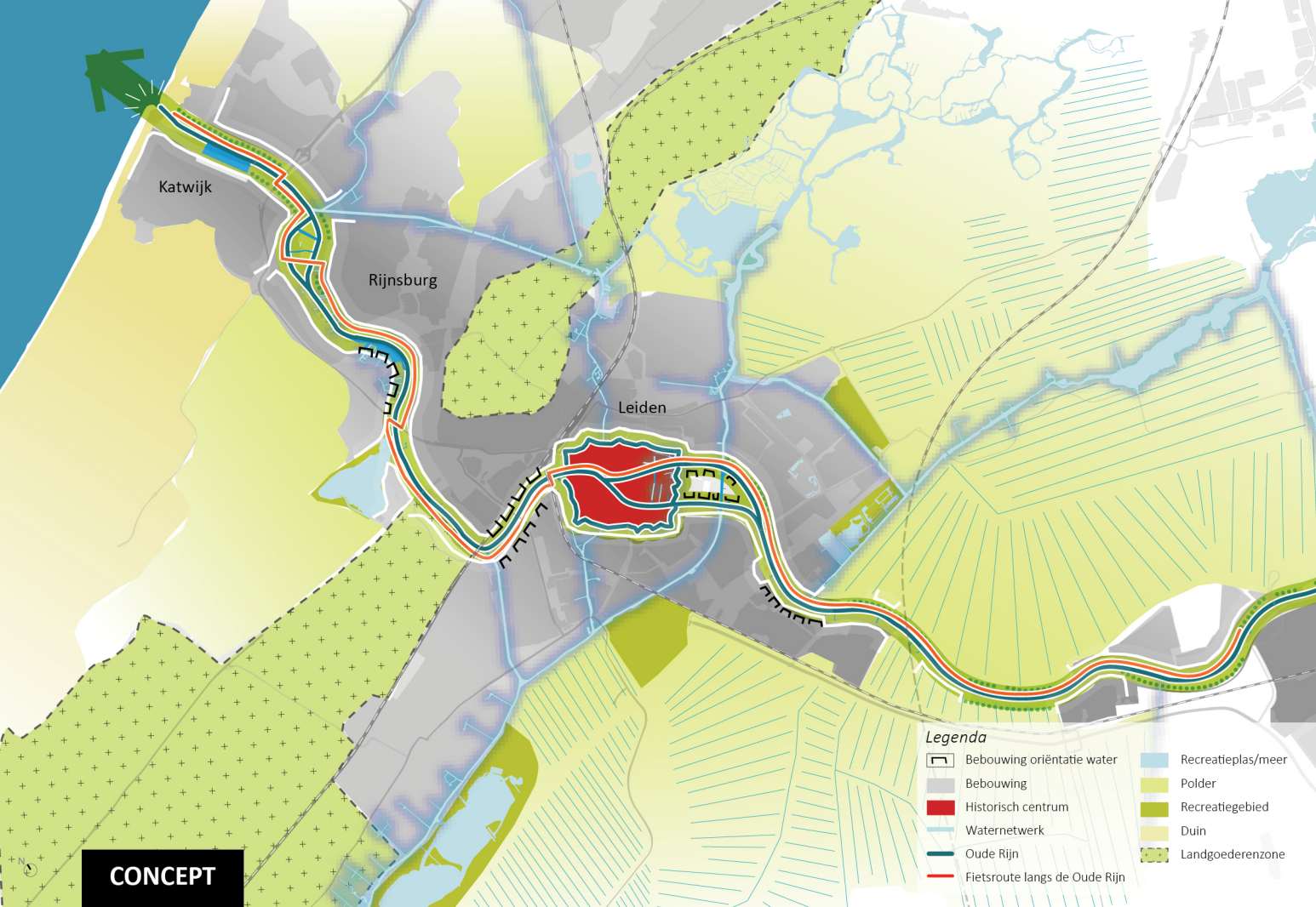

Deelnemerslijst

Hilde Blank
M. Burger
J. Brouwer
J. van Doorn
Rudolf van Ee
Fred Goedbloed
G. den Boogert
H. Noordhof
Marloes Boutkan
M. Burger
Martin Verwoest
Linda Vukanic
Eeden
L. Gips
Bernadet Keijsper
Caroline Ammerlaan
Gielijn Blom
Henny Willems
Jasper Dijkema
Linde Gispen
Wil de Moor
Harm Veenbos
Dolf Kern
M. vd Laan
Sebastiaan Huls

BVR
Erfgoed Leiden
Gemeente Katwijk
Gemeente Katwijk
Gemeente Leiden
Gemeente Leiden
Gemeente Leiden
Gemeente Leiden
Gemeente Leiden
Gemeente Leiderdorp
Gemeente Oegstgeest
Gemeente Zoeterwoude
Provincie ZH
Provincie ZH
Provincie ZH
Provincie ZH
Provincie ZH
Provincie ZH
PARK
Hoogheemraadschap v Rijnland
Werkorganisatie Duivenvoorde
Defacto

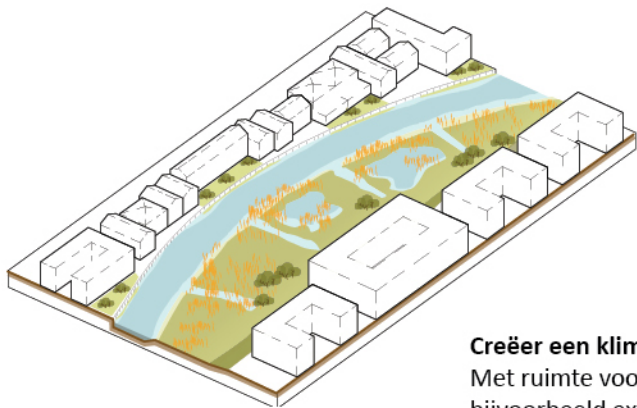

Oude Rijn Zone

Parkway van de waterstad

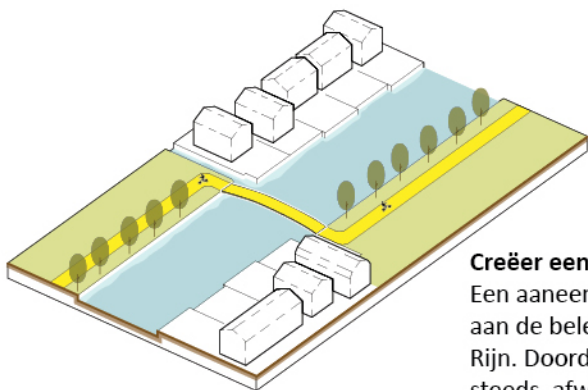
De Oude Rijn kan worden ingezet als as voor de komende stedelijke ontwikkeling en zo een belangrijke rol spelen en bijdrage leveren aan de verbetering van de leefomgeving. De Oude Rijn wordt daarbij ingezet als een 'parkway van de waterstad' waarop herontwikkelingen zich kunnen oriënteren en die ruimte biedt voor fietsroutes, openbare ruimte, parken en klimaatadaptatie.

Creër een klimaatpark

Met ruimte voor de opvang van water bij bijvoorbeeld extreme regenval.

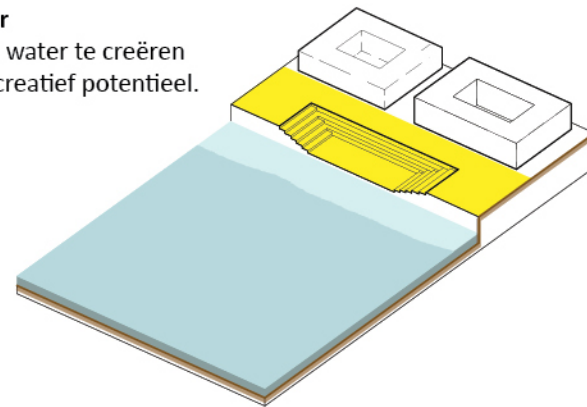

Creër een doorgaande fietsroute langs het water

Een aaneengesloten fietsroute langs het water draagt bij aan de beleving en het recreatief potentieel van de Oude Rijn. Doordat niet alle oevers openbaar zijn zal de fietsroute steeds, afwisselend van de situatie, van oever verspringen.

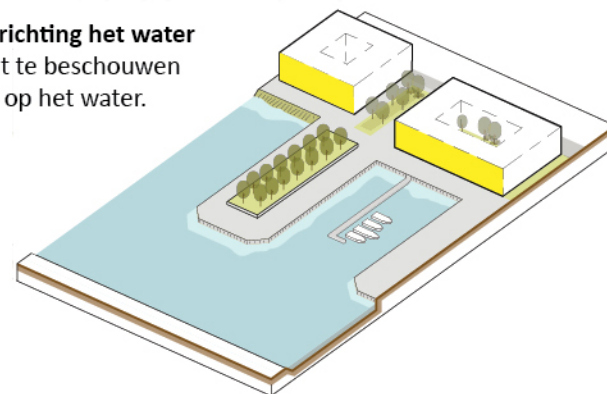
Creër plekken langs het water

Door verblijfsplekken langs het water te creëren vergroot de beleving en het recreatief potentieel.

Oriënteer herontwikkelingen richting het water

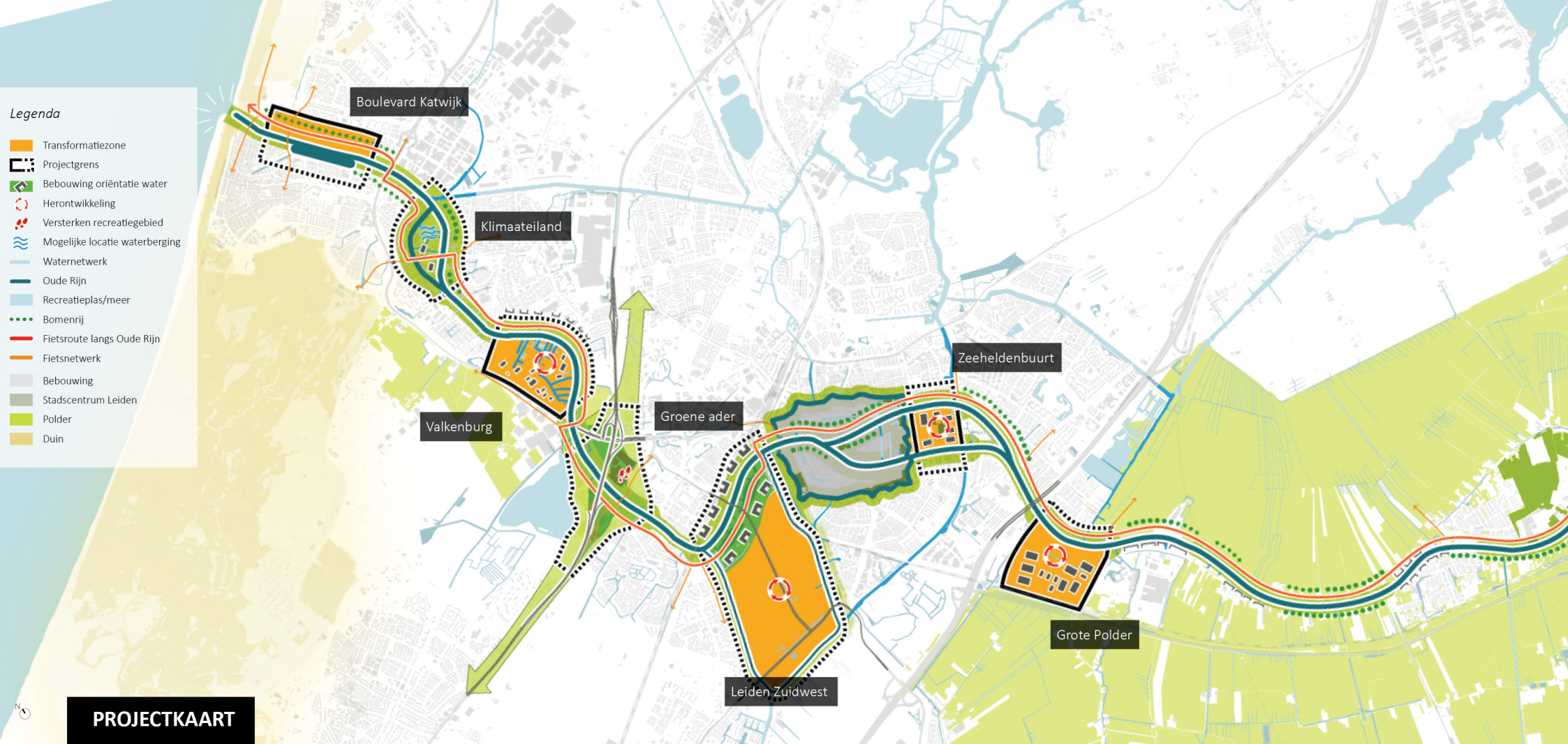
Door de Oude Rijn als voorkant te beschouwen ontstaat een betere oriëntatie op het water.

Legenda

- Transformatiezone
- Projectgrens
- Bebouwing oriëntatie water
- Herontwikkeling
- Versterken recreatiegebied
- Mogelijke locatie waterberging
- Waternetwerk
- Oude Rijn
- Recreatieplas/meer
- Bomenrij
- Fietsroute langs Oude Rijn
- Fietsnetwerk
- Bebouwing
- Stadscentrum Leiden
- Polder
- Duin

Boulevard Katwijk

Klimaateiland

Valkenburg

Groene ader

Zeeheldenbuurt

Leiden Zuidwest

Grote Polder

PROJECTKAART

Projectkaart

De Oude Rijn kan worden ingezet als as voor de stedelijke ontwikkeling in combinatie met een verbetering van de leefomgeving. De Oude Rijn kan daarin worden tot een parkway waarop herontwikkelingen zich kunnen oriënteren en die ruimte kan bieden voor fietsroutes, parken en klimaatadaptatie.

Boulevard Katwijk

Een transformatie van de huidige corridor langs het water tot een boulevard die langs de Oude Rijn loopt richting de duinen en meer verbinding heeft met de Noordzee.

Klimaateiland

Het eiland dat aan beide kanten wordt omgeven door de loop van de Oude Rijn zal worden getransformeerd naar een klimaatbestendig eiland dat als waterbuffer kan dienen voor de Oude Rijnzone.

Valkenburg

In Valkenburg loopt de ontwikkeling van 2.500 tot 5.000 woningen. Hierbij komt de Oude Rijn als waterfront centraal te staan.

Groene ader

Het wegenknooppunt rond de A44 kan worden gezien als een kans voor het versterken van de groene ader en het verbinden van de ecologische zones. Hiermee wordt de invloed van de infrastructuur verzacht en ontstaat een sterker groennetwerk op regionale schaal.

Zeeheldenbuurt

De herontwikkeling van de Zeeheldenbuurt in Leiden door middel van participatie van de bewoners. Door vernieuwing en renovatie van de woningen zal in 2025 de wijk meer ruimte bieden aan groen, maatschappelijk welzijn en ruimtelijke ontwikkeling en economie.

Grote Polder

Het transformeren van het bedrijventerrein naar een gebied waarbij de Oude Rijn als centrale as wordt beschouwd en het waterfront als voorkant van het terrein dient.

Leiden Zuidwest

Bij de ontwikkeling van Leiden Zuidwest liggen er kansen om de randen van de wijk op de omliggende waterlopen te oriënteren. Langs de Oude Rijn liggen kansen voor een groen-blauwe klimaatzone.

Gevraagd wordt om:

Het opstellen van een regionaal streefbeeld voor de Oude Rijnzone gericht op:

- Een gedeeld kwaliteitsbeeld bestaand uit ruimte, gebruik, routes en functies in, aan en om de Oude Rijn
- Het in beeld brengen van de acties en projecten noodzakelijk voor het streefbeeld
- Spelregels voor locatie-ontwikkeling aan de Oude Rijn
- Een uitvoeringsparagraaf

De Schie als groen-blauwe singel langs de historische stadsrand van Delft

De Schie-Vliet Zone

Het stedelijke Rotterdamse rivierfront van de Schie, waar deze uitmondt in de Maas

De historische binnenstad van Delft aan de Schie

Brede stedelijke kades in Den Haag

De Schie wordt veel gebruikt voor recreatie, hier door roeiers in Delft

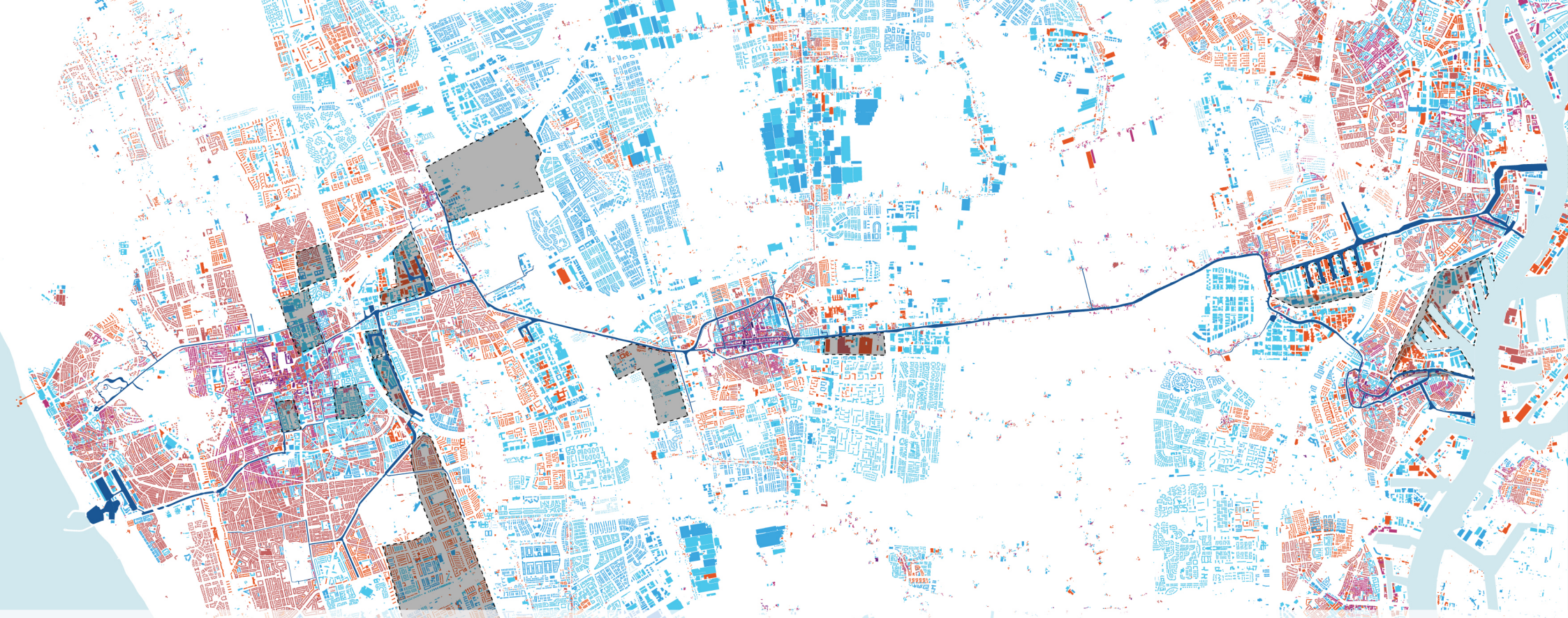

Vanaf de wegen en (fiets)paden langs de Schie is er een weids uitzicht over het polderlandschap, hier het zicht op Midden-Delfland

Langs de Schie liggen in het stedelijk gebied nog veel (voormalige) industriële bedrijfterreinen langs het water

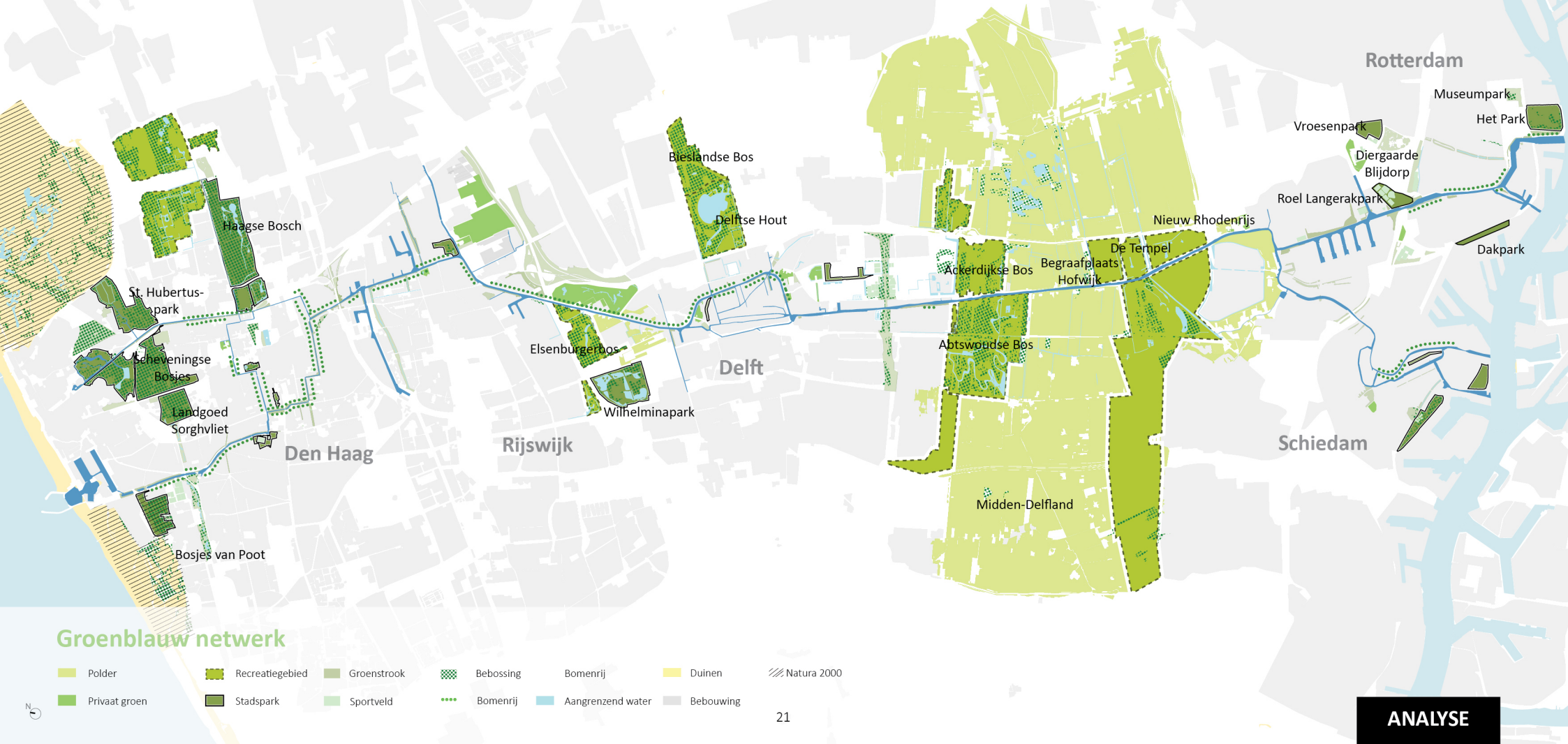

Bouwjaar bebouwing

	0-1100		1800-1900		1965-2000
	1100-1500		1800-1900		2000-2017
	1500-1800		1900-1945		Gebiedsontwikkeling en herstructurering

Langs de Schie en de Vliet is goed zichtbaar hoe de kernen van Den Haag, Delft, Rotterdam en Schiedam steeds verder naar elkaar toe gegroeid zijn. Tussen Delft en Rotterdam/Schiedam vormt het Midden-Delfland nog een unieke landschappelijke buffer. Tussen Delft en Den Haag staat de nog resterende groene zone steeds verder onder druk.

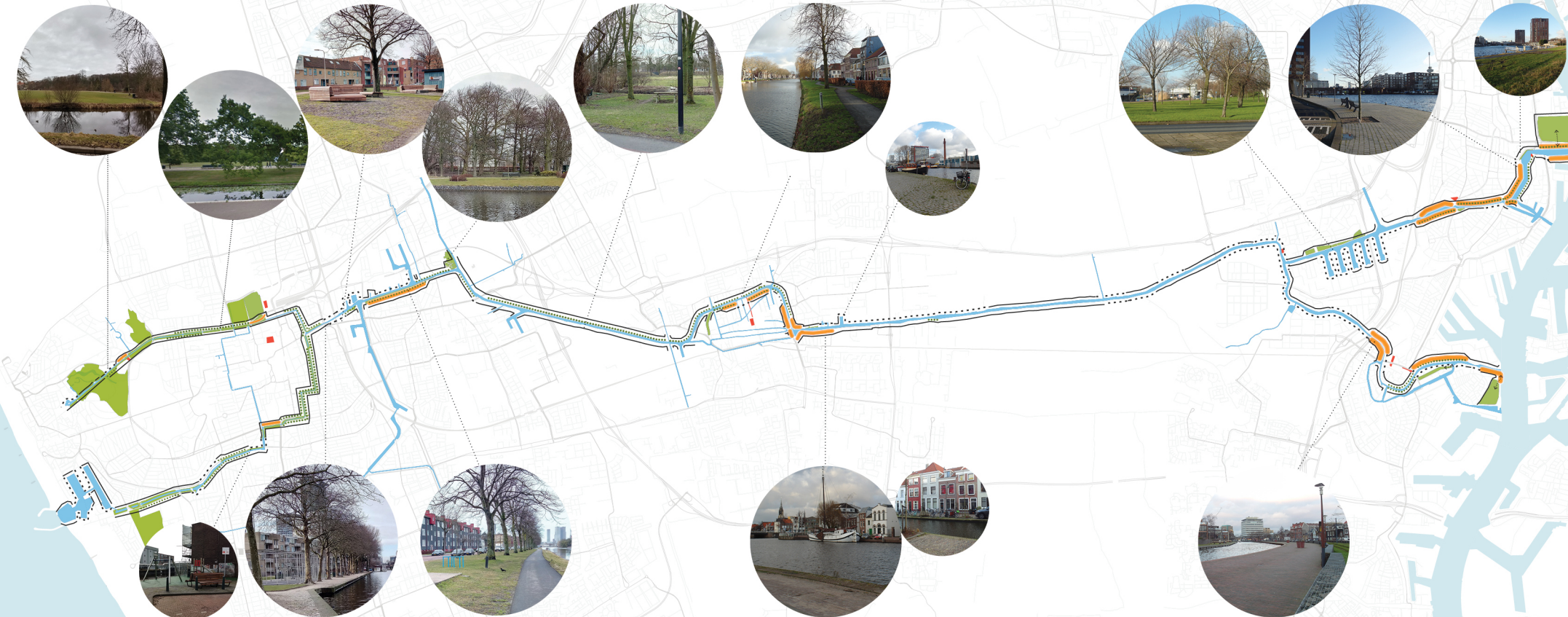

Groenblauw netwerk

Polder	Recreatiegebied	Groenstrook	Bebossing	Duinen	Natura 2000
Privaat groen	Stadspark	Sportveld	Bomenrij	Aangrenzend water	Bebouwing

Ruimten aan de oevers

- Openbaar
- Brede kade
- Nabijgelegen pleinen
- ..... Privaat
- Aangrenzend groen
- ..... Bomenrij

Langs de Schie en de Vliet zijn vooral in de stads- en dorpskernen veel stedelijke en groene plekken langs het water te vinden. Op veel plekken is er nog potentie om deze plekken meer kwaliteit te geven, bijvoorbeeld door de ruimtelijke of functionele relatie met het water te versterken.

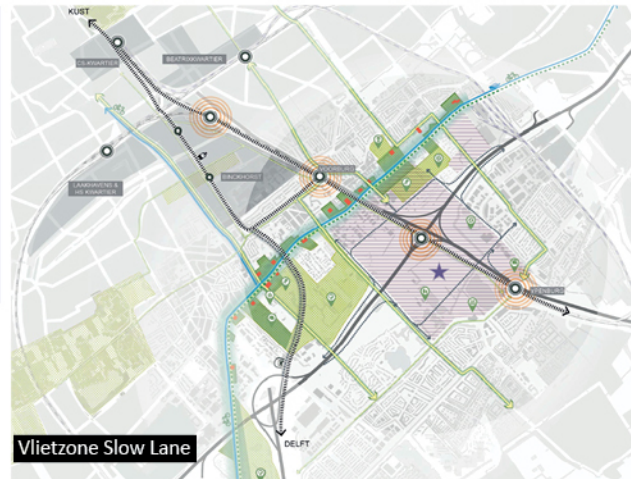
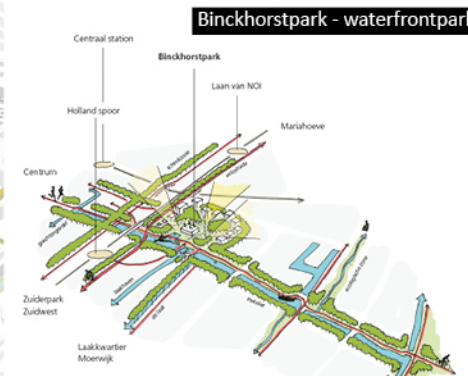
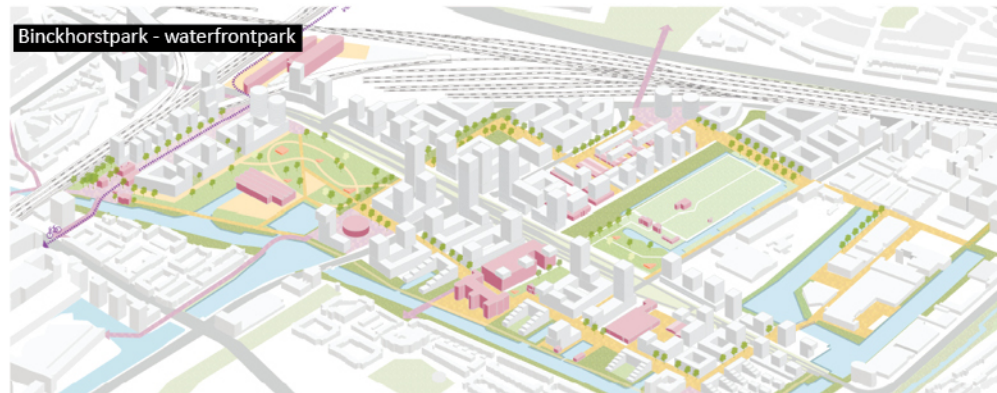

De Schie en de Vliet kennen zeer verschillende profielen. In Rotterdam heeft de Schie, die hier uitloopt in de Maas een breed stedelijk profiel met harde randen. Het deel in Midden-Delfland heeft een zeer kenmerkend trekvaartenprofiel, waarbij de Schie tussen twee dijken in het polderlandschap ligt. In het centrum van Delft wordt de Schie een groenblauwe singel. Het deel van de Vliet van Delft naar Den Haag is weer een zeer kenmerkend vaartenprofiel, met aan weerszijden van de vaart fiets- en wandelroutes.

Plannen/visies

- Station Zuid - Schieoevers Noord
- Rafelrand Spoorzone Zuid
- Binnenstad Zuid (Delft)
- Oost-westverbindingen en noord-zuidverbindingen Schie
- Binckhorstpark - waterfrontpark
- Vlietzone Slow Lane
- Verkenning Versterking Groenblauwe Structuren

OMGEVING PRINS CLAUSPLEIN

versterken landschap

- landgoederen langs de Vliet
- groen recreatief programma

verbeteren bereikbaarheid

- stude naar nieuwe OV verbinding
- OV-station
- optie voor stedelijke hubs
- Rotterdamsebaan (tunnel)
- nieuwe ontvlingsstructuur
- hoofd fietroute (s-line)
- verbinding langzaam verkeer
- route watervervoer

publieksaantrekkende functies

- recreatieve functies
- reservering publiekstrekker

transformatiegebieden

- transformatiegebied
- hoogstedelijke intensiveringsgebieden

Deelnemerslijst

Atelier Den Haag

Anne Loes Nillesen	Defacto
Stef van der Gaag	Gemeente Den Haag
Irene Mulder	Gemeente Den Haag
Hermine Erenstein	Gemeente Den Haag
Marije Stelloo	Gemeente Den Haag
Valerie Koppelle	Gemeente Den Haag
Martin van den Hoorn	Gemeente Den Haag
Wouter van der Wiel	Gemeente Leidschendam-Voorburg
Don de Greef	Gemeente Leidschendam-Voorburg
Damaris Verleun	Gemeente Rijswijk
Reinder de Boer	Gemeente Rijswijk
Jan Brugman	Gemeente Rijswijk
Harm Veenbos	PARK
Maaïke Verhoef	Provincie ZH
Caroline Ammerlaan	Provincie ZH
Gielijn Blom	Provincie ZH
Chris Verwijs	Provincie ZH
Henny Willems	Provincie ZH
Menko Wiersema	Provincie ZH
Michael de Baat	Provincie ZH
Ingeborg Pronk	Provincie ZH
Annemarie van Brecht	Provincie ZH
Rudie van Venetie	Staatsbosbeheer
Jaap Brouwer	Waterrecreatie Nederland
Arthur van de Poel	Gemeente Rijswijk
Martijn de Ligt	Gemeente Rijswijk
Bram van Hoeve	Gemeente Rijswijk
Klaartje van Etten	Hoogheemraadschap Delfland
Toos Lander	Hoogheemraadschap Delfland
Bob van der Nol	Gemeente Delft
Gerda van den Akker	Gemeente Rijswijk

Linda Frinking
Bob Hartog
Tanja Verbeeten
Wil de Moor
Sjef Verbaanderd
Harma Horlings
Diny Tubbing

Atelier Rotterdam

Anneloes Nillesen
Gielijn Blom
Harm Veenbos
Annemieke Fontein
Carin Jannink
Mechteld Oosterholt

Defacto
Provincie ZH
PARK
Gemeente Rotterdam
Gemeente Rotterdam
Gemeente Rotterdam

MRDH
Natuurmonumenten
Provincie ZH
Provincie ZH
Provincie ZH
Staatsbosbeheer
Gemeente Delft

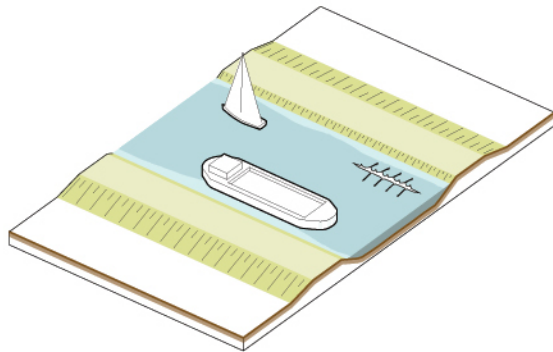

De Schie-Vliet

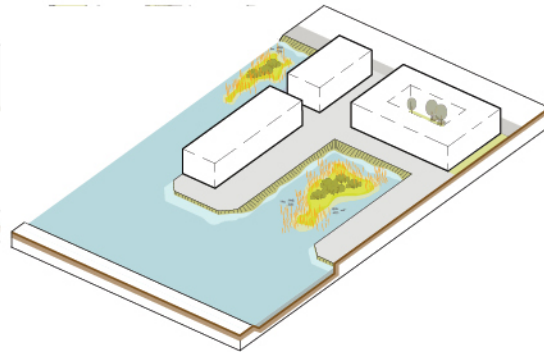
Rijdraad van de metropool

De Schie en de Vliet vormen samen met het naastgelegen fietspad een rijdraad die van oudsher de stedelijke kernen van Scheveningen, Den Haag, Delft, Schiedam en Rotterdam verbindt. Daarnaast verbindt de Schie een groenblauw netwerk van binnenstedelijke parken, Randstedelijke groenzones en metropolitane parken in de regio. Het fietspad biedt tussen de stedelijke kernen door een weids zicht over landgoederen en Midden-Delfland. De kernen en diverse landschappen langs de Schie vormen een sequentie van verschillende kleuren, aaneengeregen door de Schie. De Schie en de Vliet kunnen worden versterkt als verbinding en benut ten behoeve van de verschillende gebiedsontwikkelingen zoals Binckhorst, Plaspoelpolder, Rijswijk-Buiten, Schieoever, A20-zone en M4H. Inzet moet zijn om daarbij ook de kwaliteit en functionaliteit van de Schie en de Vliet zelf aan te pakken.

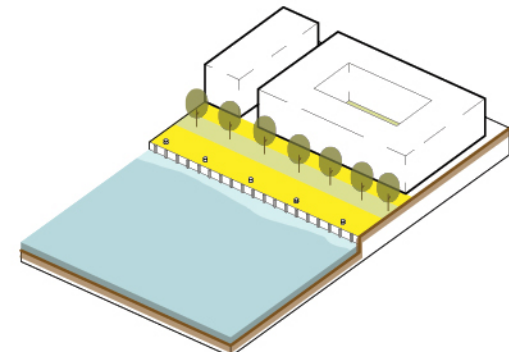
Verhouding beroeps- en recreatievaart

Door een strategie te maken voor beroeps- en recreatievaart kan de veiligheid en het recreatief potentieel worden vergroot.

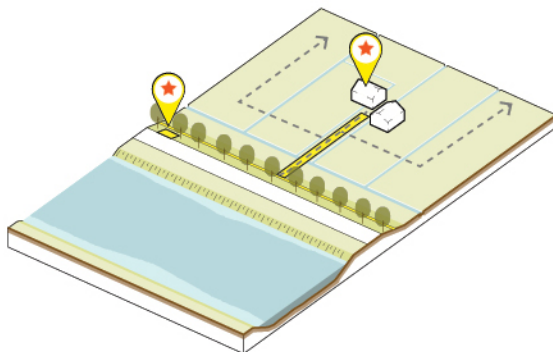
Creëer oevergradiënten ten behoeve van de ecologie

Door drijvende groene eilanden en groene waterranden te creëren ontstaat er meer ruimte voor ecologie.

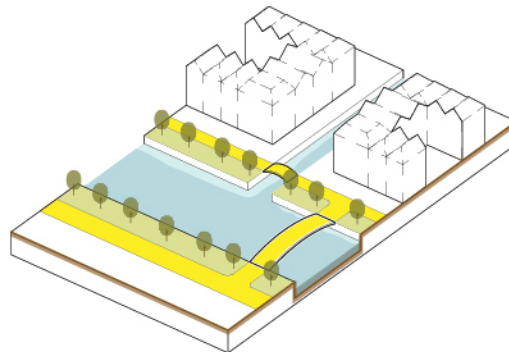
Oriënteer herontwikkelingen richting het water

Door de Schie-Vliet als voorkant te beschouwen ontstaat er publieke ruimte aan het water.

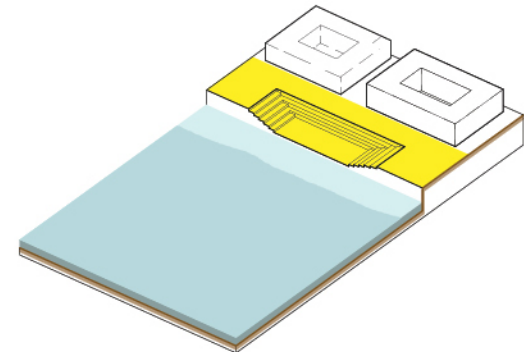
Creëer bestemmingen langs de Schie-Vliet

Door plekken en bestemmingen langs het water en de fietsroute te creëren wordt het recreatief potentieel versterkt.

Creëer een doorgaande fietsroute

Door missende schakels aan te pakken kan een aantrekkelijke fietsroute langs de Schie-Vliet worden gecreëerd.

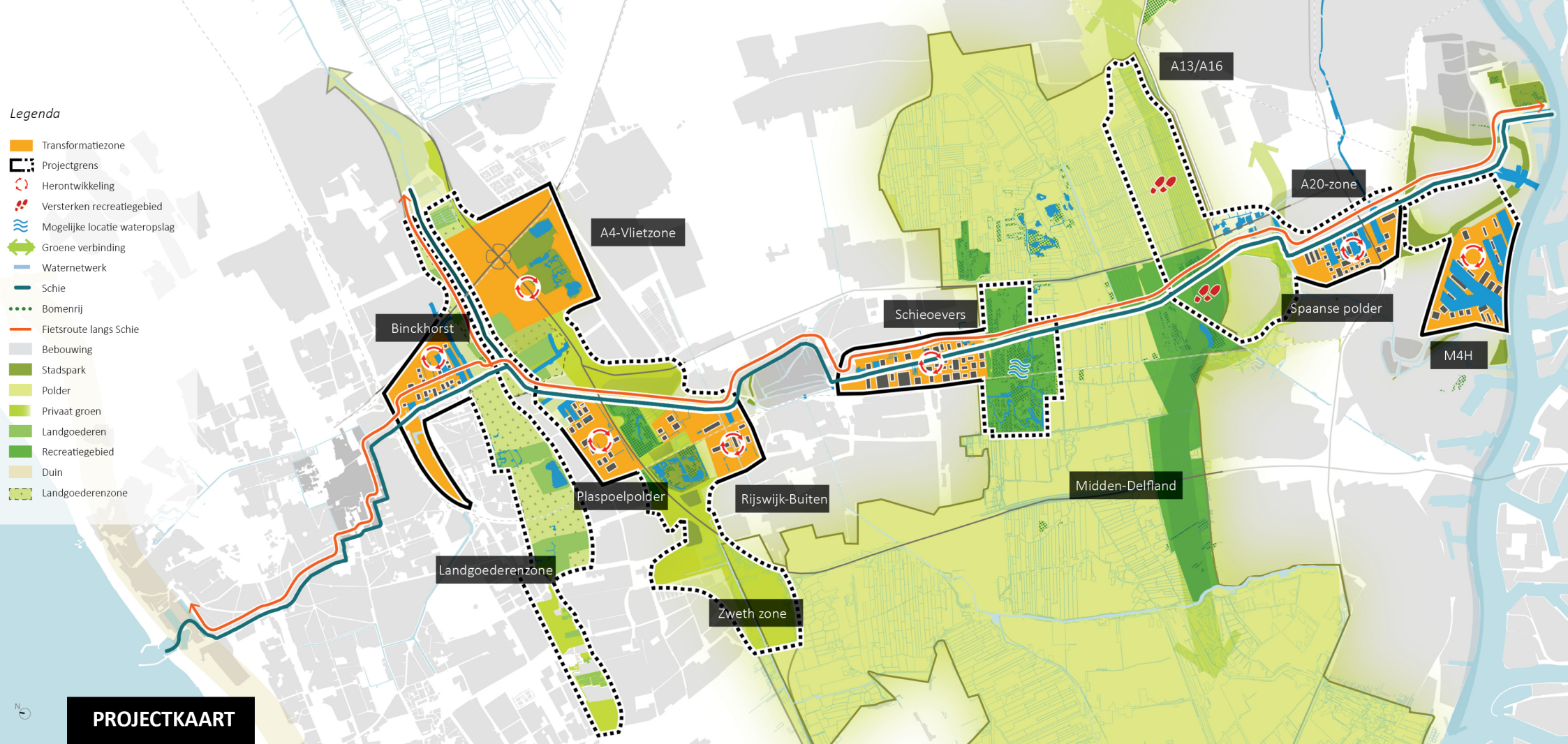
Creëer plekken langs het water

Door verblijfsplekken langs het water te creëren vergroot de beleving en het recreatief potentieel.

Legenda

- Transformatiezone
- Projectgrens
- Herontwikkeling
- Versterken recreatiegebied
- Mogelijke locatie wateropslag
- Groene verbinding
- Waternetwerk
- Schie
- Bomenrij
- Fietsroute langs Schie
- Bebouwing
- Stadspark
- Polder
- Privaat groen
- Landgoederen
- Recreatiegebied
- Duin
- Landgoederenzone

PROJECTKAART

Projectkaart

De Schie en de Vliet zijn van oudsher een belangrijke verbindingroute tussen Rotterdam, Delft en Den Haag. De voormalige trekvaarten, met naastgelegen fietspaden, hebben ook de potentie om de rijgdraad te vormen die de landschappen tussen de steden verbindt, met het stedelijk gebied en met elkaar. Het behouden en versterken van deze waardevolle (open) landschappen als belangrijke kwaliteit is essentieel in relatie tot de verstedelijkingsopgave (Rotterdam en Den Haag willen 50.000 nieuwe woningen binnen bestaand stedelijk gebied ontwikkelen tot 2040). Door in te spelen op transities (klimaat/bodemdeling, voedsel, energie, circulair) en door de aantrekkelijkheid voor de stedeling vergroten.

Landgoederenzone

De landgoederenzone is een belangrijke cultuurhistorische en groene as. Bij de herontwikkeling van bedrijventerrein de Binckhorst is het goed deze in breder verband te beschouwen en de groen- en fietsverbindingen aan te laten sluiten op de landgoederenzone en te oriënteren op de Vliet.

A4-Vlietzone

Het landschap rondom de A4-Vlietzone is kwetsbaar.

Aan de westkant van de Vliet wordt deze steeds verder ingesloten door woningbouw en herstructurering, aan de oostzijde wordt rondom het Prins Clausplein het nog resterende open gebied tussen Delft en Den Haag ontwikkeld. Het is essentieel om deze ontwikkelingen integraal op te pakken in samenhang met een sterk verhaal voor dit gefragmenteerde landschap.

Schieoevers

Bij de herontwikkeling van de Schieoevers liggen er kansen om een nieuwe relatie tussen de stad, TU campus en de Schie te creëren. De herontwikkeling biedt kansen om ook de verbinding van de stadsrand aan het Provinciaal landschap Midden Delfland te versterken.

Spaanse polder

Bij de herontwikkeling van de Spaanse polder en de A20 zone liggen er kansen om een integrale visie te ontwikkelen waarbij de relatie tussen de steeds verder verdichtende stad, de Schie en het open landschap van het midden Delfland opnieuw kan worden gedefinieerd.

Merwe Vierhavens (M4H)

De Merwe Vierhavens vormen de schakel tussen de Schie, het binnenstedelijke groen en het rivierpark. Er liggen bijzondere kansen om de Schie tot een integraal en kwalitatief onderdeel van het stedelijke groenblauwe netwerk te maken.

Gevraagd wordt om:

Het opstellen van een streefbeeld voor de Schie en de Vliet gericht op:

- De functionaliteit van het vaarwater – combinatie van beroepsvaart en recreatievaart nu en in de toekomst
- De daarmee samenhangende positionering van watergebonden bedrijvigheid
- Kwaliteitsbeeld van de oevers op te stellen
- De functionaliteit van het water en oevers in beeld te brengen van Hollandse Banen/fiets, havens en kades, waterkwaliteit en ecologie en cultuurhistorie
- Specifiek de programmering van en afstemming tussen projecten en gebieden in beeld te brengen zoals A4-Vlietzone, DSM-terrein Delft/Rijswijk, Noordrand Midden-Delfland irt Schieoevers, Zuidrand Midden-Delfland irt A20-zone
- Een uitvoeringsparagraaf

Het getij zorgt voor een dynamisch karakter en getijdenatuur in de buitendijkse gebieden, hier bij Avelingen

De Merwede

Industriële kades en watergebonden bedrijven langs de rivier

De rivierdijk vormt een grens tussen de Noord en de binnendijkse gebieden

Het maritieme karakter van de Merwede is goed zichtbaar vanaf de rivier

Stadsgezicht op historisch centrum Dordrecht vanaf de Merwede

Het schaalverschil tussen kleinschalige dijkwoningen en industriële buitendijkse loodsen

FOTO'S

Ruimten aan de oevers

- Openbaar
- Brede kade
- Nabijgelegen pleinen
- ..... Privaat
- Aangrenzend groen
- ..... Bomenrij

De meeste kernen liggen achter de dijk en hebben daardoor geen directe relatie met de rivier. Uitzondering is het stadscentrum van Dordrecht wat echt in de rivier ligt, ook in bijvoorbeeld Sliedrecht, Papendrecht, Zwijsdrecht en Alblasterdam zijn er stedelijke plekken langs het water te vinden. De dijken langs de Merwede liggen soms direct langs de rivier, op deze plekken ontstaan weidse vergezichten op de rivier. Op veel plekken zijn er buitendijkse bedrijventerreinen te vinden. Ondanks dat deze kades privaat gebied zijn, zijn daar van oudsher tussen de grootschalige loodsen door nog vergezichten op de rivier. Op sommige plekken zijn deze zichtrelaties na herstructurering verdwenen.

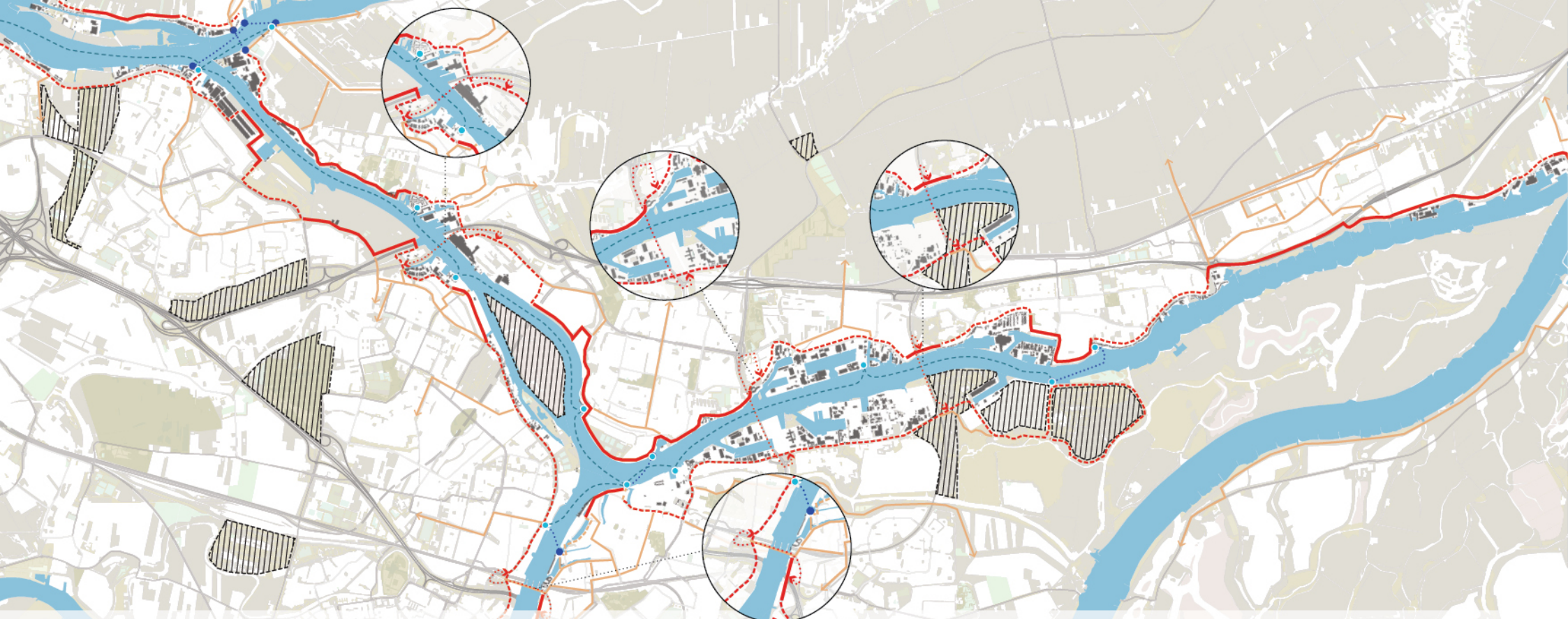

Groenblauw netwerk

■ Polder	■ Recreatiegebied	■ Natuurgebied	■ Groenstrook	■ Bebouwing
■ Privaat groen	■ Stadspark	 Buitendijks recreatiegebied	■ Sportveld	■ Aangrenzend water
			■ Bomenrij	

Langs de Merwede is veel getijdenatuur te vinden, bijvoorbeeld de Sliedrechtse Biesbosch, Avelingen en de Sophiapolder. Een bijzonder natuurgebied bevindt zich bij het molengebied van Kinderdijk. De getijdenatuur wordt door een binnendijkse rand van bebouwing gescheiden van de veenweidelandschappen in de polders. Tussen de rivier- en polderlandschappen zijn nog slechts enkele groene verbindingen (vooral in de vorm van groenstroken) over.

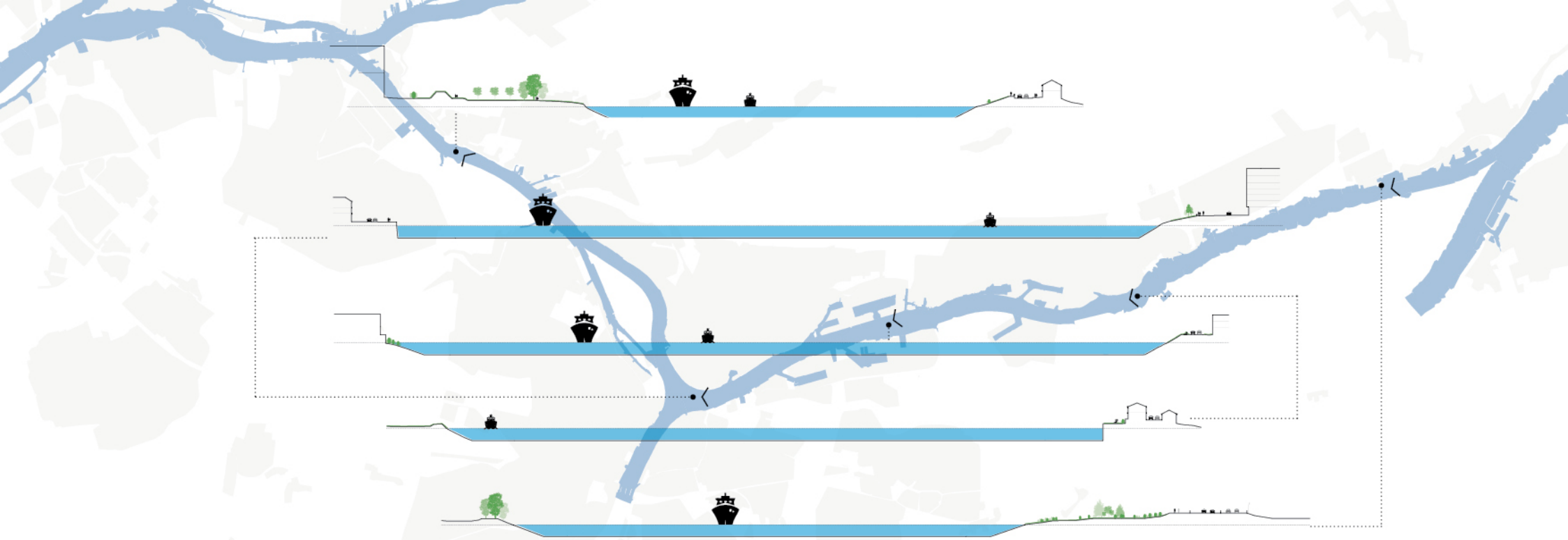

Fietsnetwerk

- Fietsroute met zicht Merwede
- - - Fietsroute zonder zicht Merwede
- Aansluitend fietsnetwerk
- Veerverbinding
- Bebouwing belemmert zicht op water
- Recreatiegebied
Bron: gebiedsprofielen- Zuid Holland
- Waterbus

De fietsroutes langs de Merwede lopen grotendeels over de dijk; er zijn weinig goede, doorlopende routes langs de rivier. Daar waar er buitendijkse bedrijventerreinen zijn, is er vanaf de fietsroute over de dijk vaak een slechte zichtrelatie met de rivier. Het aantal bruggen die voorzien in goede verbindingen voor fietsers en voetgangers is beperkt. Waterbus en veerverbindingen zijn dan ook essentiële aanvullende schakels.

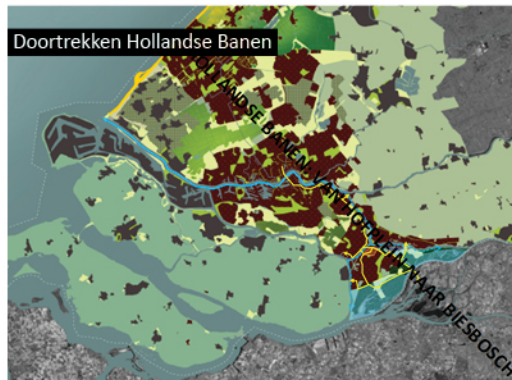

De Merwede, de Noord en de Oude Maas zijn druk bevaren vaarwegen. Ondanks dat het brede rivieren zijn, kennen ze als vaarwegen op sommige plekken knelpunten, zoals bijvoorbeeld bij Sliedrecht. De oevers van de rivieren verschillen van oudsher sterk van karakter, wat onderdeel uitmaakt van hun onderscheidende kwaliteit. Er zijn zowel natuurlijke, industriële, maritieme, stedelijke als dorpsse oevers te vinden. De uitdaging is om ook met de huidige en geplande herontwikkeling van veel industrieterreinen, met een verschuiving naar woningbouw of kantoren, deze kwaliteit te behouden.

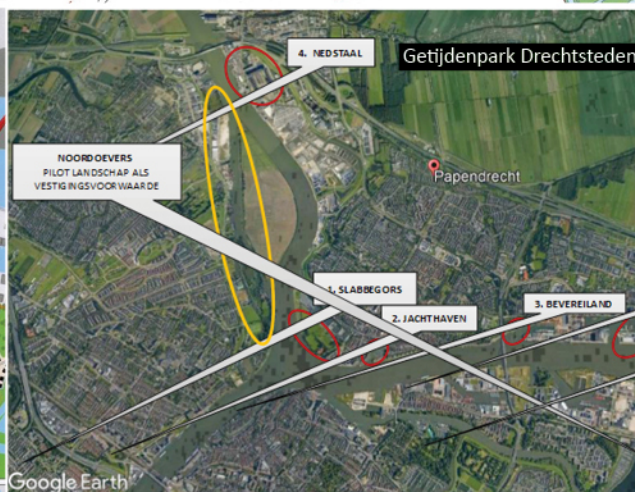
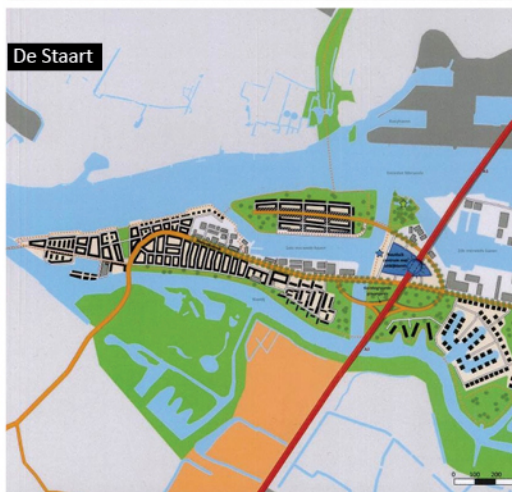

Plannen/visies

- Getijdenpark Drechtsteden
- Doortrekken Hollandse Banen
- Dordrecht spil in het Deltalandschap
- Waterfront
- de Staart (studentenplan)
- Wantij XL (studentenplan)
- Zwijndrecht Noordoevers
- Dordtwijkzone (studentenplan)
- Rivier als Getijdenpark

VISIESCHETS GROENBLAUWE STRUCTUUR

Deelnemerslijst

Fred Bransen

programmamanager

A. Langhorst

Rivier als Getijdenpark

Edwin van Son

Gemeente HIA

Irma Zanders

Gemeente Dordrecht

Jenny van Boxel

Gemeente Dordrecht

Joske van Breugel

Gemeente HIA

Lisette Louwman

Gemeente Dordrecht

Marco van de Esschert

Gemeente Zwijndrecht

Richard Boot

Gemeente Alblasserdam

Tanja Verbeeten

Gemeente Alblasserdam

Ellen Kelder

Provincie ZH

Arjan van der Zee

Gemeente Dordrecht

Aniel Balla

Staatsbosbeheer

Danielle Wijnen

Rijkswaterstaat

Henny Willems

Gemeente Papendrecht

Gielijn Blom

Provincie ZH

Harm Veenenbos

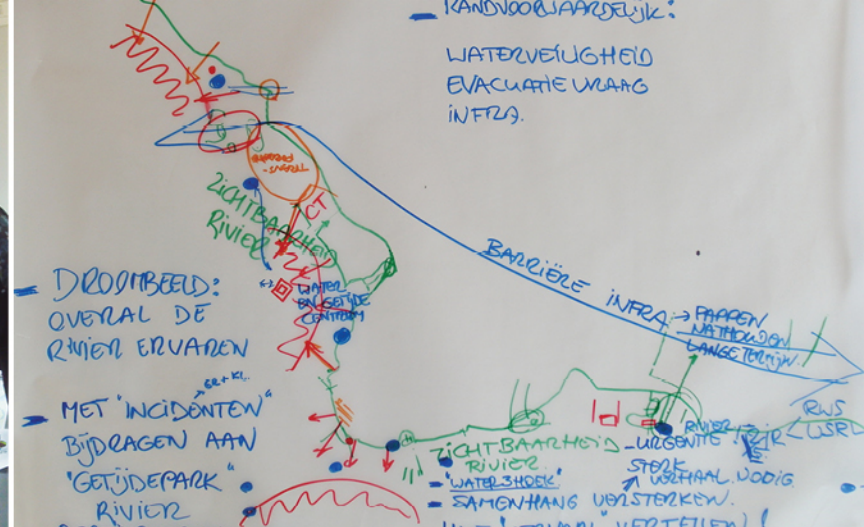
Provincie ZH

Anne Loes Nillesen

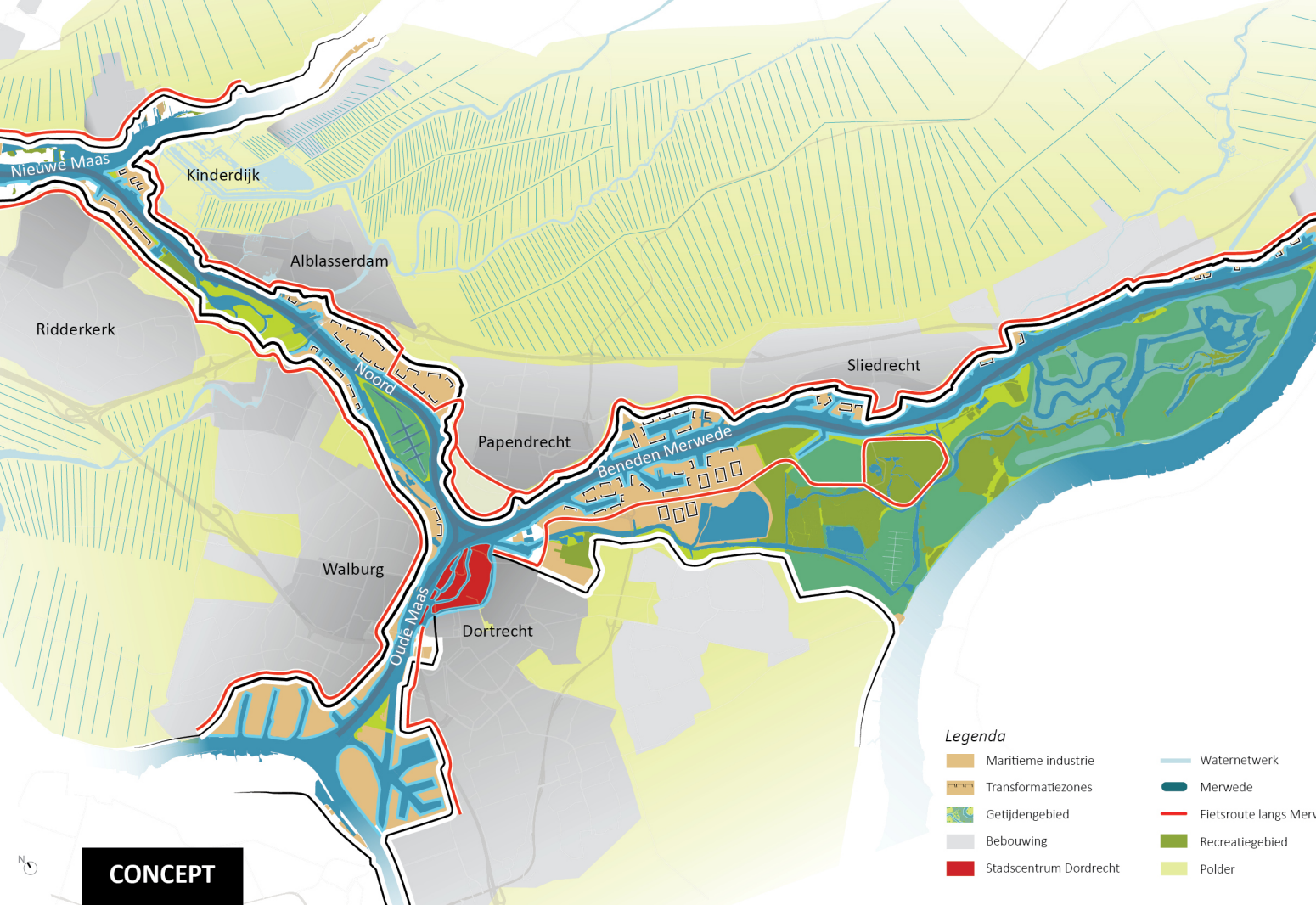
PARK

Francis Versteegen

Defacto

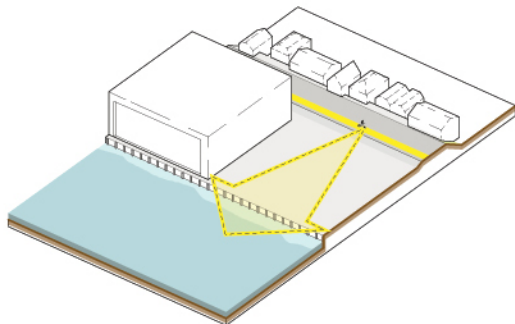

De Merwede

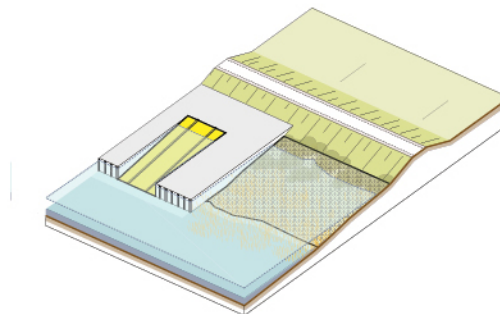
Getijdepark tussen de dijken

De historische ligging aan de Merwede, de Noord en de Oude Maas biedt de Drechtsteden een fantastische uitgangspositie. De binnenstad van Dordrecht als exponent hiervan. Toch zijn de verschillen groot tussen de verschillende oevers. Enerzijds Dordrecht met haar oriëntatie op de waterdriehoek, anderzijds Zwijndrecht/Hendrik-Ido-Ambacht met een ligging achter de dijken, de noordoever met Papendrecht, Slidrecht en Hardinxveld-Giessendam vormt een kralensnoer aan de dijk. Door het gebied tussen de dijken als een grootschalig getijdeland te zien waar ruimte is voor water, natuur, recreatie en waar watergebonden bedrijvigheid en innovatieve woonmilieus een plek krijgen ontstaat een etalage voor het Maritiem Topcluster Drechtsteden. De beleefbaarheid van dit getijdeland wordt verder vergroot door het te laten flankeren door een fietsrouten netwerk en fietsverbindingen te creëren met het achterland.

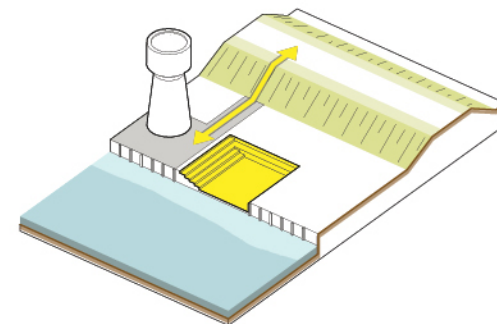
Creëer een fietsroute met zicht op de rivier

Vanaf de fietsroute (op de dijk) is er tussen grootschalige bedrijfsloodsen door zicht op de rivier, op bijzondere plekken worden zichtbalkons gecreëerd.

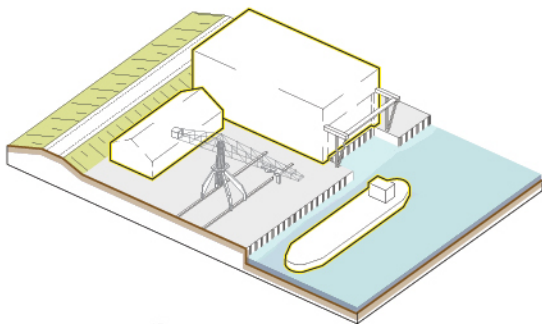
Versterk de getijdennatuur en beleving

Door de getijden meer ruimte te geven vergroot het areaal getijdennatuur. Ook langs kades kan (bijvoorbeeld door getrapte openbare ruimten) de beleving van het getij worden versterkt.

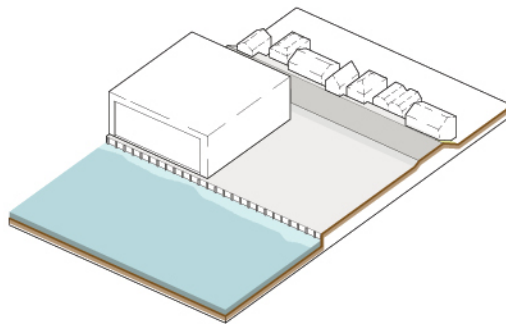
Maak bijzondere plekken toegankelijk

Zorg dat bijzondere plekken aan de rivier toegankelijk zijn en kwalitatieve (verblijfs-)plekken worden.

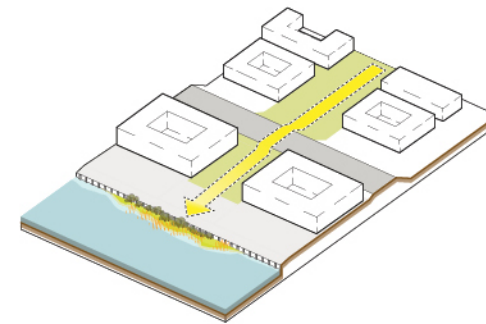
Koester het maritieme karakter

Behoud bij herontwikkelingen van bedrijventerreinen karakteristieke maritieme en industriële elementen zoals kranen, loodsen en scheepshellingen.

Buitendijkse terreinen onderdeel van het rivierdomein

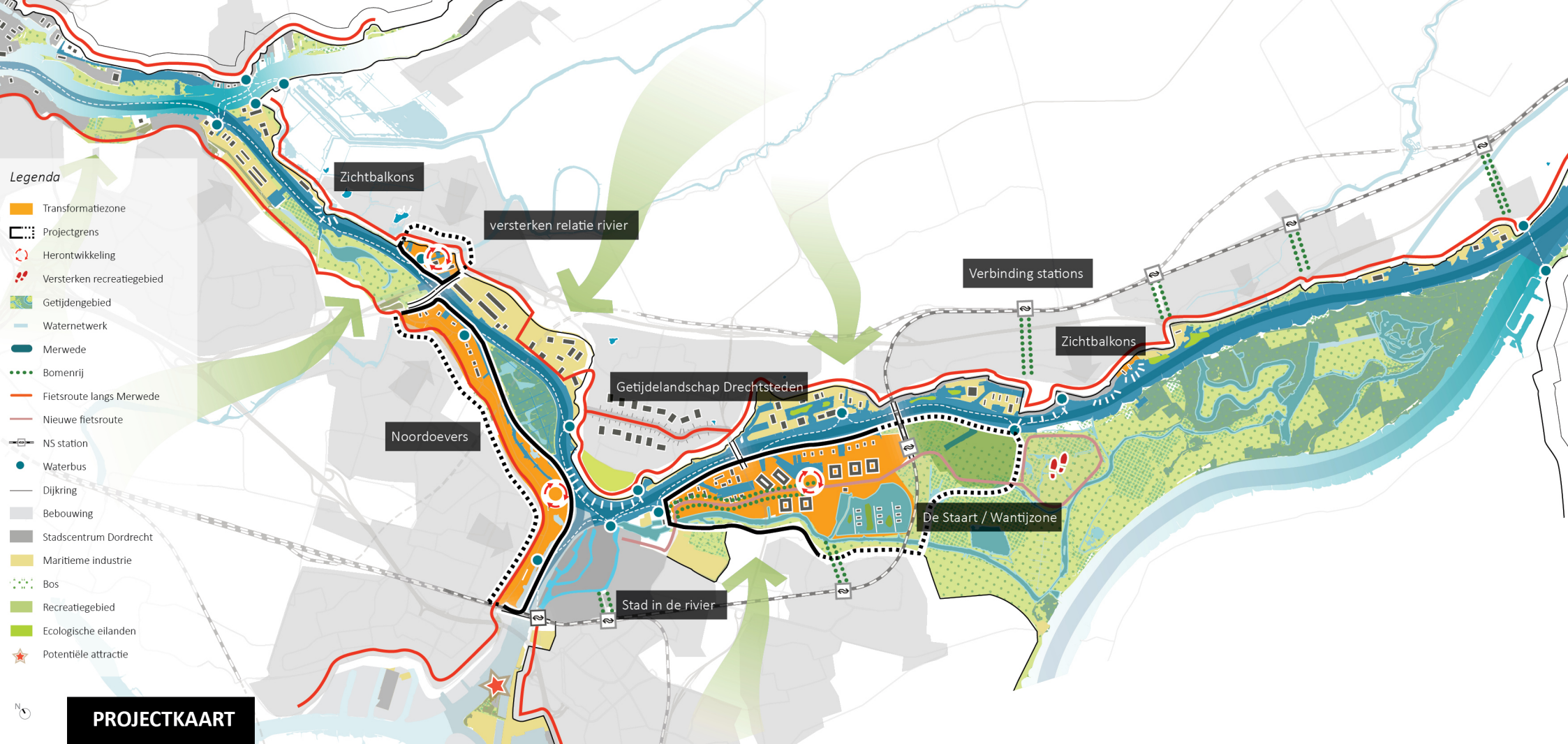
De buitendijkse terreinen behoren tot het domein van de getijdenrivier tussen de dijken. Ze kenmerken zich door de grootschalige industriële bebouwing en terreinen.

Houd de oevers openbaar toegankelijk

Ook bij herontwikkeling blijven de oevers openbaar toegankelijk. Maak daarbij goede aansluitingen op het binnendijkse groennetwerk.

Legenda

- Transformatiezone
- Projectgrens
- Herontwikkeling
- Versterken recreatiegebied
- Getijdengebied
- Waternetwerk
- Merwede
- Bomenrij
- Fietsroute langs Merwede
- Nieuwe fietsroute
- NS station
- Waterbus
- Dijkkring
- Bebouwing
- Stadscentrum Dordrecht
- Maritieme industrie
- Bos
- Recreatiegebied
- Ecologische eilanden
- Potentiële attractie

PROJECTKAART

Projectkaart

De Merwede, de Noord en de Oude Maas zijn rivieren waarlangs natuur, industrie en wonen dicht op elkaar, en soms in groot contrast tot elkaar, zijn ontstaan en gegroeid. Tussen de dijken ligt het domein van de getijderivier. Hoe groot en robuust de rivier ook is, de verstedelijkingsopgaven rondom de rivier zullen in samenhang moeten worden ontwikkeld om de sterke identiteit van de rivier ook in de toekomst overeind te houden. Daarbij liggen kansen om de relatie tussen de bebouwde kernen, de rivier en het recreatief potentieel te versterken. Het getijdeland sluit aan bij het Getijdeland Rotterdam en kan daarmee het grootste park van Zuid-Holland worden.

Herontwikkeling bedrijventerreinen

De Drechtsteden heeft een flinke ambitie op het gebied van woningbouw. Vrijgekomen bedrijventerreinen bieden bijzondere kansen om deze ambitie te realiseren. Daarbij is het belangrijk dat de ontwikkeling gebeurt in samenhang en afstemming met andere ontwikkelingen langs de oevers. Een lange termijn visie op de rivier en haar karakter kan daarbij een essentieel kwalitatief raamwerk vormen. Daarmee kunnen kwalitatieve aspecten worden geborgd, zoals de versterking van de getijdenatuur en beleving van het getij, het behoud van

het maritieme karakter, de relatie tussen de bebouwde kernen en de rivier en de beleefbaarheid van de buitendijkse gebieden als onderdeel van het rivierdomein. Maar ook functionele aspecten zoals doorlopende fietspaden en de beschikbaarheid van voldoende watergebonden bedrijvigheid.

Wantijzone / de Staart Dordrecht

Bij de wantijzone liggen kansen een uniek woonmilieu te creëren, gelegen in de getijderivier. Door een goede aansluiting op de groenzone rondom de N3 kan een robuuste groenblauwe verbinding worden gerealiseerd.

Relatie bebouwde kernen en de rivier

De relatie tussen de bebouwde kernen achter de dijk en de rivier kan op veel plekken nog worden versterkt. Bijvoorbeeld door het aansluiten van groenverbindingen op de rivier, het creëren van groene verbindingen vanaf de treinstations, het creëren van zichtbalkons en het benutten en ontsluiten van bijzondere plekken langs de rivier.

Gevraagd wordt om:

Het opstellen van een streefbeeld voor het getijdeland Drechtsteden gericht op:

- Een beeld waarbij water, natuur, recreatie, maritiem en wonen een plek krijgt
- Het benutten van de kwaliteiten van de verschillende oevers
- De relaties tussen achterland en getijdeland (routes voor fiets, voet en waterbus)
- De specifieke gebieden die aandacht verdienen: Dordrecht – de Staart, Zwijndrecht-noordoevers en verschillende locaties aan de noordzijde van Merwede en de Noord.
- Het in beeld brengen van de kansen in deze gebieden en daar spelregels aan verbinden
- Een uitvoeringsparagraaf

De Oude Rijn als parkway die de landschappen en steden in het achterland verbindt met de Noordzee

Conclusie

Er is door de verschillende partners - Leiden, Den Haag, Rotterdam en Dordrecht – met enthousiasme gereageerd op het initiatief van de drie pilots. Deze partners waren ook bij de eerdere verkenning betrokken en waren verheugd met de nieuwe stap zet. Er is grote belangstelling voor verdere samenwerking met het oog op een groenblauw netwerk.

De waarde van het concept van het Landschapspark wordt in de regio's onderschreven. Het voorstel voor het Landschapspark geeft een koers en interpretatie voor belangrijke regionale verbanden en schetst een samenhang die niet te realiseren is vanuit het lokale of gemeentelijk niveau. De regionale structuur opent belangrijke kansen voor de verbetering van de leefomgeving van de verschillende steden in de Zuidvleugel.

De uitwerkingen tonen dat, hoewel op provinciaal niveau de doelstelling gelijk is, elke lijn een eigen karakter kent. Met de 'Parkway van de waterstad', 'Rijgdraad van de metropool' en 'Getijde tussen de dijken' is dit terug te vinden in de concepten. Het specifieke karakter van elk van de lijnen kleurt het kwaliteitsbeeld, de principes, de te selecteren projecten en de benodigde partijen.

Het traject met de voorbeelduitwerkingen heeft geleerd dat de regio's bij de projecten een regierol van de provincie verwachten. Hierop wordt aangedrongen vanuit het besef dat het benodigde regionale verband alleen door samenwerking te bereiken is. Dat is een rol niet als uitvoerder, wel als regisseur.

Uit de atelier wordt duidelijk dat die regierol naast een organisatorische zeker ook een inhoudelijke kant kent. In de werksessies is dit ingevuld middels:

- een streefbeeld als gedeeld kwaliteitsbeeld;
- het opstellen van principes en een spelregelkader voor de verschillende ontwikkelingen;
- het in beeld brengen en verzamelen van een eerste agenda met acties en projecten.

Een dergelijk streefbeeld kan alleen in samenwerking met de regio's en maatschappelijke partijen worden opgesteld. Er leven vele initiatieven en projecten zo bleek al snel in de fase van de analyse. Die projecten vormen een vruchtbare bron. De meerwaarde van het Landschapspark zit in de vorming van een gemeenschappelijke koers, in afstemming en in het leggen van verbanden tussen de verschillende sectorale programma's.

Het streefbeeld kan de input vormen voor een gezamenlijk uitvoeringsprogramma waarin ook de relatie wordt gelegd met en afspraken gemaakt kunnen worden over andere programma's. daarin ligt de rol voor de agenda. Daarbij gaat het om programma's van zowel de provincie - denk aan landschapstafels, erfgoedtafels, waterrecreatie en mobiliteit - als van de betrokken partners.